

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

BİLİMSEL ARAŞTIRMA YAYINLARI 24
İlahiyat Serisi: 23

TEFSİR-1
Prof. Dr. Zülfikar DURMUŞ

Proje Editörü: Prof. Dr. Murat DEMİRKOL

Kapak ve Mizanpaj: TAVOOS

Baskı ve Cilt:
ANKARA ÖZGÜR MATBAACILIK BASIM YAYIN DAĞITIM SAN. TİC. A. Ş.
Ostim OSB Mh. 1250 Cd. No: 24 Yenimahalle/ANKARA
Tel: 0312.385 70 77 (Sertifika No: 46821)

3. Baskı: Ekim 2020 (1.100 adet)

ISBN: 978-605-80968-4-4

FCR Yayın Reklam Bilgisayar San. ve Tic. Ltd. Şti.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No:14/1 Ulus-Altındağ/ANKARA
Tel: (0 312) 310 08 60 - Fax: (0 312) 311 47 89 - E-mail: fcr@fcr.com.tr

© FCR Yayın Reklam Bilgisayar San. ve Tic. Ltd. Şti. (Sertifika no: 13178)

Bu kitaptaki yazıların bilimsel ve hukuki sorumluluğu yazarına aittir.

BİLİMSEL ARAŞTIRMA YAYINLARI
www.bilay.net info@bilay.net

PROF. DR. ZÜLFİKAR DURMUŞ

Tefsir-1

İlahiyat

Prof. Dr. Zülfikar DURMUŞ

1963 yılında Kayseri’de doğdu. 1981 yılında Kayseri İmam-Hatip Lisesi’ni bitirdi. 1988 yılında Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nden mezun oldu. 1992 yılında Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nden “Şemsüddin Muhammed b. Hamza el-Fenârî ve Aynü’l-A’yân Adlı Eserinin Tahlili” isimli çalışmasıyla yüksek lisansını tamamladı. Yine aynı Enstitüde 1999 yılında “Kur’ân-ı Kerim’de Ulus ve Uluslararası İlişkiler” isimli çalışmasıyla doktor oldu. 1981-1983 yıllarında İmam-Hatiplik, 1991-1993 yıllarında da öğretmenlik yaptı.

1993 yılında İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’ne Tefsir Anabilim Dalına asistan olarak atandı. 2005’de Doçent ve 2011 yılında ise Profesör oldu.

2013 yılında Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İlahiyat Fakültesine atanan Prof. Dr. Zülfikar DURMUŞ, Tefsir tarihi, usulü, tefsir ve Arapça dersleri vermektedir. Durmuş, çalışma sahası olarak özellikle tercüme teknikleri, Türkçe mealler ve Kur’ân semantiği konularına öncelik vermektedir. Alanıyla ilgili pek çok makalesi yayımlanan Durmuş’un telif ettiği kitaplar şunlardır: Kur’ân-ı Kerim’de Ulus ve Uluslararası İlişkiler (İstanbul: 2006); Kur’ân’ın Türkçe Tercümeleri (İstanbul: 2007); Kur’ân’a Göre Kur’ân (İstanbul: 2012).

ÖN SÖZ	9
---------------------	----------

BİRİNCİ BÖLÜM

MUKÂTİL B. SÜLEYMAN	11
----------------------------------	-----------

1. Hayatı.....	13
2. Bazı Eserleri	14
3. <i>et-Tefsîrû'l-Kebîr / Tefsîru Mukâtil b. Süleymân</i>	14
4. Örnek Metinler	14

İKİNCİ BÖLÜM

MUHAMMED B. CERİR TABERÎ	23
---------------------------------------	-----------

1. Hayatı.....	25
2. Bazı Eserleri.....	26
3. <i>Câmi'u'l-Beyân fi (an) Te'vili Âyi'l-Kur'ân / Tefsîru İbn Cerîr / Tefsîrû't-Taberî</i>	26
4. Örnek Metinler	27

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EBÛ MANSÛR MUHAMMED MÂTÜRÎDÎ	45
---	-----------

1. Hayatı.....	47
2. Bazı Eserleri.....	48
3. <i>Te'vilâtü'l-Kur'ân / Te'vilâtü Ehli's-Sünne</i>	48
4. Örnek Metinler	50

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MÂVERDÎ	61
----------------------	-----------

1. Hayatı.....	63
2. Bazı Eserleri.....	64
3. <i>en-Nüket ve'l-'Uyûn</i>	64
4. Örnek Metinler	65

BEŞİNCİ BÖLÜM

CÂRULLAH ZEMAHŞERÎ	77
1. Hayatı.....	79
2. Bazı Eserleri	80
3. <i>el-Keşşâf an Hakâiki Ğavâmidi't-Tenzil ve Uyûni'l-Ekâvil fi Vücûhi't-Te'vil / Tefsîru'l-Keşşâf</i>	80
4. Örnek Metinler	81

ALTINCI BÖLÜM

EBÛ'L-FEREC İBNÛ'L-CEVZÎ	89
1. Hayatı.....	91
2. Bazı Eserleri	92
3. <i>Zâdü'l-Mesîr fi 'İlmi't-Tefsîr</i>	93
4. Örnek Metinler	93

YEDİNCİ BÖLÜM

FAHREDDİN RÂZÎ	109
1. Hayatı.....	111
2. Bazı Eserleri.....	114
3. <i>Mefâtihu'l-Ğayb / et-Tefsîrü'l-Kebîr / Tefsîrü'r-Râzî</i>	114
4. Örnek Metinler	116

SEKİZİNCİ BÖLÜM

MUHAMMED B. AHMED KURTUBÎ	127
1. Hayatı.....	129
2. Bazı Eserleri.....	130
3. <i>el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân</i>	130
4. Örnek Metinler	131

DOKUZUNCU BÖLÜM

KADI BEYZÂVÎ	143
1. Hayatı.....	145
2. Bazı Eserleri.....	146
3. <i>Envârü't-Tenzil ve Esrârü't-Te'vil / Beyzâvî Tefsiri</i>	146
4. Örnek Metinler	148

ONUNCU BÖLÜM

EBÜ'L-BEREKÂT NESEFÎ	161
1. Hayatı.....	163
2. Bazı Eserleri.....	164
3. <i>Medârikü't-Tenzil ve Hakâiku't-Te'vil / Tefsîrû'n-Neseî</i>	164
4. Örnek Metinler	165

ONBİRİNCİ BÖLÜM

EBÜ'L-FİDÂ B. KESİR.....	171
1. Hayatı.....	173
2. Bazı Eserleri.....	174
3. <i>Tefsîrû'l-Kur'âni'l-'Azîm / Tefsîru İbn Kesîr</i>	175
4. Örnek Metinler	176

ONİKİNCİ BÖLÜM

CELÂLEDDİN SÜYÛTÎ	191
1. Hayatı	193
2. Bazı Eserleri.....	194
3. <i>Tefsîrû'l-Celâleyn / Tekmiletü Tefsîri'l-Celâl el-Mahallî</i>	195
4. Örnek Metinler	197

ONÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MUHAMMED TÂHİR B. ÂŞÛR.....	205
1. Hayatı.....	207
2. Bazı Eserleri.....	208
3. <i>et-Tahrîr ve't-Tenvîr</i>	209
4. Örnek Metinler	210

GENEL KAYNAKÇA	219
DİZİN	223

Bizlere Tefsir ilmiyle uğraşmayı nasip eden âlemlerin Rabbine hamdolsun. Allah'ın kitabının hayata nasıl ve niçin taşınması gerektiğini yaşam tarzıyla bizlere sunan Resul-i Ekrem'e salat ve selam olsun.

Türkiye'de İlahiyat/İslami İlimler fakültelerinde Tefsir Usulü ve Tefsir Tarihi dışındaki diğer tefsir dersleri "Tefsir I ve II" olarak isimlendirildiği gibi "Tefsir I, II, III ve IV" olarak da isimlendirilmekte. Bununla birlikte, genel olarak ilgili derslerde okutulan metinler çok farklılık arz etmektedir. Bunun neticesinde, hem bu derslerin içeriğinde hem de işleniş yönteminde farklılıklar kaçınılmaz olmaktadır. Nitekim gelenek hâline gelen "Tefsir Koordinasyon Toplantıları" başta olmak üzere çeşitli vesilelerle bir araya gelen tefsir akademisyenleri bu farklılıklara dikkat çekmektedirler. Her akademisyenin önem verdiği konuların ya da ders içeriğinde kullandığı yöntemin farklı olması doğal bir durum olmasına karşın genel bir yöntem ve ortak bir içerik altında birleşilmesi de elzem görülmektedir.

İşte bu vb. sebeplerle tamamen olmasa bile kısmen bu dağınıklığı gidermek için 2016 yılında alınan bir kararla çeşitli fakültelerden 8-10 tefsir akademisyeni farklı aralıklarla Ankara'da bir araya gelerek üç çalıştay gerçekleştirmiştir. "Tefsir Dersleri Müfredat Önerisi" isimli bu çalıştaylarda gerek Tefsir Tarihi ve Usulü gerekse Tefsir dersleri için nasıl kitaplar yazılacağı; yazılacak kitaplarda hangi konu ve içeriklerin bulunacağı, hangi ayetlere öncelik verileceği, nasıl bir yöntem ve seyir izlenmesi gerektiği gibi meseleler pek çok yönden enine boyuna tartışılmıştır. Sonuçta Tefsir Usulü, Tefsir Tarihi, Tefsir I (II) ve Tefsir II (III-IV) başlıklı kitapların yazılmasına karar verilmiştir. Bu bağlamda "Tefsir I" isimli kitabın hazırlanması görevi de tarafımıza tevdi edilmiştir.

"Tefsir I" kitabının yazılmasında, birçok müfessirin tefsirinde kullandığı yöntemin öğrenci tarafından tespit edilmesi amacının yanı sıra, öğrencinin Tefsir Usulü ve Tefsir Tarihi derslerinde elde ettiği bilgileri uygulamalı olarak bu kitapta görmesi de amaçlanmıştır. Bu amaçlar doğrultusunda kronolojik olarak takriben her asırdan birer müfessir olmak üzere toplamda 13 müfessir tespit edilmiştir. Bu müfessirler vefat yılları itibarıyla Mukâtil b. Süleymân (ö. 150/767), Taberî (ö. 310/922), Mâtürîdî (ö. 333/944), Mâverdî (ö. 450/1058), Zemahşerî (ö. 538/1144), İbnü'l-Cevzî (ö. 597/1201), Râzî (ö. 606/1210),

Kurtubî (ö. 671/1273), Beyzavî (ö. 685/1286), Nesefî (ö. 710/1310), İbn Kesîr (ö. 774/1373), Süyûtî (ö. 911/1505) ve İbn Aşûr (ö. 1973) şeklinde sıralanmaktadır. Adı geçen bu çalışmada müfessirler ve eserleri beş ana başlık altında değerlendirilmiştir. Bu başlıklar ve içeriklerini aşağıdaki şekilde ifade edebiliriz:

1. Hayatı: Bu başlık altında müfessirin kısa bir biyografisi sunulmuş, ilgili bilgiler *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* başta olmak üzere çeşitli kaynaklardan derlenmiştir.

2. Bazı Eserleri: Burada müfessirin tüm eserleri değil de özellikle tefsir disiplinine ait olup daha yaygın ve meşhur olanları tespit edilmiştir.

3. Çalışmaya Konu Olan Eser: Metni takip edilecek olan tefsirin genel hatlarıyla tanıtımı, muhtevası, yöntemi gibi hususlara dikkat çekilmiştir. Burada da *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* kaynak olarak kullanılmıştır.

4. Kaynakça ve İleri Okuma Önerileri: Bir üst okuma sağlamak amacıyla burada müfessirin hayatı ve eserlerine dair yapılan bazı çalışmalara yer verilmiştir.

5. Örnek Metinler: Bu başlık altında aynı müfessire ait üç farklı metin yer almaktadır. Bunlar farklı surelerden seçilen ayet veya ayetlerden oluştuğu gibi müstakil birer sure olarak da inceleme kapsamına dâhil edilmiştir. İlk iki metin müfessirin yöntem ve tekniğinin ortaya çıkarılması için doğrudan Türkçeye çevrilmişken, üçüncü metin ise öğrenciye Arapça bir tefsir metnini anlayıp çözümleyebilme yetisi kazandırmak amacıyla “ödev metni” olarak Türkçeye çevrilmeden bırakılmıştır.

Kitapta verilen her müfessire ait üçer tefsir metninin seçiminde çalıştayda alınan kararlar ve yapılan öneriler doğrultusunda “Kur’ân İlimleri”nin konularına ağırlık verilmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte bu metinlerin seçiminde özellikle tüm ilahî vahiy geleneğinin sürekli gündeme taşıdığı en önemli iki konu olan iman ve ahlaka dair ayetlerin işlendiği metinler tercih edilmiştir. Elinizdeki eser, yukarıda beyan edilen amaçlar ve bu minvalde oluşturulan yöntem dâhilinde kaleme alınmıştır.

Bu çalışmanın oluşmasında emeğini hiç esirgemeyen Dr. Havva ÖZATA’ya, Dr. Mustafa SAĞLAM’a ve Öğr. Gör. Ammar NATOUF’a can-ı gönülden teşekkür ederim.

Böyle bir kitabın yazımını teklif eden ve basımını üstlenen BİLAY (Bilimsel Araştırma Yayınları) yetkililerine ve özellikle proje koordinatörü Prof. Dr. Murat DEMİRKOL’a şükranlarımı arz ederim.

Başarımız tamamen Alim ve Hakîm olan Allah’a aittir.

Prof. Dr. Zülfikar DURMUŞ

Nevşehir 2019